

БАЗИЛЬЧУК Віра

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-5134-5047>e-mail: virabazylchuk@ukr.net**БАЗИЛЬЧУК Олег**

Хмельницький національний університет

<https://orcid.org/0000-0002-8137-9950>e-mail: oleg.bazylchuk@gmail.com**ДИНАМІКА ПОКАЗНИКІВ ЗМАГАЛЬНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ КВАЛІФІКОВАНИХ ГАНДБОЛІСТІВ**

У статті на основі вивчення наукової літератури здійснено аналіз праць щодо змагальної діяльності кваліфікованих гандболістів. Зазначено, що змагальна діяльність у гандболі охоплює сукупність дій та взаємодій гравців під час офіційних ігор, спрямованих на досягнення максимального результату, перемоги команди. Для детального аналізу показників змінної кваліфікаційної діяльності гандболістів повинні враховуватися такі аспекти, як техніко-тактичні дії, фізична підготовленість, психологічна стійкість та ігрова дисципліна.

З'ясовано наступні характеристики змагальної діяльності: обсяг техніко-тактичних дій, якість виконання ігрових дій (відсоток технічного браку), щільність виконання техніко-тактичних дій (відношення кількості техніко-тактичних дій до часу участі у грі), варіативність техніко-тактичних дій (відношення загальної кількості ТТД до передач, ведення м'яча, обведення, перехопленнями, ударами по воротах). Наголошено на необхідності методики диференційованого розвитку фізичних якостей кваліфікованих гандболістів з урахуванням індивідуальних профілів їх фізичної підготовленості та моделей змагальної діяльності і фізичної підготовленості гандболістів провідних команд.

Показники змагальної діяльності визначалися за загальною кількістю атак; результативністю атаки; кількістю проведених атак проти позиційного захисту; результативністю атаки проти позиційного захисту; кількістю атак з ходу; результативністю атаки з ходу; кількістю кидків з 6-метрової зони; результативністю кидків з 6-метрової зони; кількістю кидків з зони 7-9 м; результативністю кидків з зони 7-9 м; кількістю підборів м'яча в нападі; кількістю 7-метрових штрафних кидків; результативністю 7-метрових штрафних кидків; кількістю пропущених м'ячів; підборі м'яча у захисті; блокування м'яча; передачі у відрив; загальною кількістю однокорств.

Встановлено, що створення функціональних і техніко-тактичних передумов до виконання більшої кількості атак з ходу і їх реалізації гравцями команд збірної України є одним із реальних шляхів для підвищення ефективності їх змагальної діяльності.

Високий рівень підготовленості команд-суперниць на чемпіонаті Європи, відсутність конкуренції гравцям двох українських команд у національному чемпіонаті, ускладнює процес підготовки до основних змагань європейського рівня.

Ключові слова: змагальна діяльність, кваліфіковані гандболісти, динаміка показників, спортсмени.

<https://doi.org/10.31891/pcs.2025.2.36>

1. ПОСТАНОВКА ПРОБЛЕМИ У ЗАГАЛЬНОМУ ВИГЛЯДІ ТА ЇЇ ЗВ'ЯЗОК ІЗ ВАЖЛИВИМИ НАУКОВИМИ ЧИ ПРАКТИЧНИМИ ЗАВДАННЯМИ

Змагальна діяльність у спорті може розглядатися: на рівні генеральних характеристик, типових в цілому для спорту; на рівні узагальнених характеристик для груп видів спорту; на рівні специфічних характеристик конкретного виду спорту, дисципліни або виду змагань. Однак, незалежно від можливого рівня системоутворюючим фактором є спортивний результат, який у свою чергу, залежить від двох груп компонентів: забезпечення і реалізації.

Змагальна діяльність у гандболі охоплює сукупність дій та взаємодій гравців під час офіційних ігор, спрямованих на досягнення максимального результату – перемоги команди. Це складний процес, який впливає на фізичну, технічну, тактичну і психологічну підготовку спортсменів. Висока щільність ігор у змагальному календарі та необхідність підтримувати стабільний рівень фізичної та функціональної підготовленості вимагають нових методик тренувального процесу.

Змагальна діяльність є інтегральним показником готовності гандболістів до участі на змаганнях певного рівня. Контроль за змагальною діяльністю дозволяє визначити рівень тренуваності гандболістів, виявити

наявність відхилень і потребу в корекції тренувального процесу у відповідності особливостям підготовленості спортсменів, для досягнення найвищих результатів у грі.

Для детального аналізу показників змінної кваліфікаційної діяльності гандболістів повинні враховуватися такі аспекти, як техніко-тактичні дії, фізична підготовленість, психологічна стійкість та ігрова дисципліна. Розгляд динаміки цих показників дозволяє оцінити ефективність поточного процесу, змінити сильні та слабкі сторони команд або окремих гравців та розробити подальші стратегії для підвищення результатів.

2. АНАЛІЗ ОСТАННІХ ДОСЛІДЖЕНЬ І ПУБЛІКАЦІЙ

Авторитетні науковці у сфері гандболу підкреслюють, що вдосконалення спортивної майстерності гандболістів є одним із ключових аспектів у сучасному спорті найвищих досягнень. Зростання конкуренції між гандбольними клубами робить перемоги в офіційних престижних турнірах пріоритетною метою для провідних команд [1,2,3,4,5,6].

Науковці Мельник В. О., Кудріна Н. В., Тищенко В. О., наголошують, що «комплексний контроль змагальної діяльності розглядається невід'ємним компонентом цілісної системи підготовки спортсменів. Комплекс заходів контролю спрямований на якісний відбір засобів і методів оцінки інформативних показників стану готовності гандболістів високої кваліфікації. При цьому враховуються всі чинники тренувального процесу, які впливають на тренувальну та змагальну діяльність в межах річного циклу підготовки, а також на рівень багаторічної підготовки команд та гандболістів високої кваліфікації [3, 5].

Соловей, О. М., Соловей, Д. О., Овчаренко, С. В., Яковенко, А. В., Матяш, В. В. стверджують, що «використання статистичних показників змагальної діяльності дозволяє оцінювати поточний стан фізичних, техніко-тактичних і функціональних можливостей команди і гандболістів, коригувати зміст тренувального процесу протягом змагального сезону» [4].

Мельник В. О., Кудріна Н.В., Циганок В.І., Соловей О.М. виокремлюють наступні характеристики змагальної діяльності: обсяг

техніко-тактичних дій, якість виконання ігрових дій (відсоток технічного браку), щільність виконання техніко-тактичних дій (відношення кількості техніко-тактичних дій до часу участі у грі), варіативність техніко-тактичних дій (відношення загальної кількості ТТД до передачам, ведення м'яча, обведення, перехопленнями, ударами по воротах) [3,6].

Мельник В. О., Кудріна Н. В. зазначає, що «у кількісні показники результативності та ефективності реалізації атакуювальних дій команд високої кваліфікації в гандболі команд, які перемогли, є кращими та достовірно відрізняються від аналогічних показників команд, що програли, як в чисельній більшості, так і в чисельній меншості. Показники ефективності атакуювальних дій в чисельній більшості та чисельній меншості команд, що зазнали поразок, є достовірно гіршими від аналогічних середніх показників всіх команд» [3].

Базильчук О. В. зазначає, що за останні 20–30 років структура і зміст змагальної діяльності в гандболі зазнали суттєвих змін, ставши більш інтенсивними та напруженими. Це висуває підвищені вимоги до рівня спортивної підготовленості гандболістів. Удосконалення методики тренувального процесу є актуальним напрямком наукових досліджень, що передбачає оптимізацію структури підготовки кваліфікованих спортсменів. Особливу увагу слід приділяти аналізу моделей змагальної діяльності та рівня фізичної підготовленості провідних команд, що дозволить підвищити ефективність підготовки та покращити спортивні результати. [1].

Проблематика змагальної діяльності в гандболі охоплює широкий спектр аспектів, що потребують системного наукового підходу та впровадження інноваційних рішень у підготовку спортсменів.

3. ФОРМУЛЮВАННЯ ЦІЛЕЙ СТАТТІ

Визначення динаміки кількісних характеристик змагальної діяльності кваліфікованих гандболістів на змаганнях різного рангу.

4. ВИКЛАД ОСНОВНОГО МАТЕРІАЛУ ДОСЛІДЖЕННЯ 3 ПОВНИМ

ОБҐРУНТУВАННЯМ ОТРИМАНИХ НАУКОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ

Тенденції розвитку гандболу свідчать про розширення тактичного арсеналу команд. Успішність змагальної діяльності значною мірою залежить від вміння гравців адаптуватися до різних тактичних схем суперників, швидко приймати рішення та ефективно діяти в умовах ігрового стресу.

З метою виявлення динаміки в показниках змагальної діяльності провідних гандбольних команд Супер ліги «Мотор» м. Запоріжжя і «Одеса» м. Одеса (перше та друге місце відповідно) під час виступів у чемпіонаті України сезону 2023-2024 рр. та збірної команди України у чемпіонаті Європи 2022 р., нами були проаналізовані відеозйомки ігор цих спортсменів за 18-ма специфічними для гандболу компонентами змагальної діяльності (Базильчук О.В., 2002, Тимошенко В. О., 2017, Мельник В. О. 2020). Для вирішення поставленої мети нами було застосовано математико-статистичне обчислення отриманих даних середнє арифметичне, середнє квадратичне відхилення та достовірність розбіжностей в показниках змагальної діяльності зазначених спортсменів за t-критерієм Стьюдента. Використання сучасних технологій, відеоаналізу ігрових ситуацій, статистичного аналізу ефективності дій спортсменів дозволяє оптимізувати підготовчий процес та підвищити конкурентоспроможність команд.

Результати дослідження свідчать, що між кількісними і якісними показниками проведених атак гравцями у чемпіонаті України і чемпіонаті Європи в середньому за одну гру існують достовірні ($p \leq 0,001$) розбіжності (рис.1). Показники гандболістів у національному турнірі вищі за свої показники у європейському турнірі в середньому на 13,0 атак за гру. За кількістю реалізованих атак гандболістами за гру у чемпіонаті України також достовірно ($p \leq 0,001$) вищі за свої ж показник на змаганнях найвищого рівня майже на 8,0 реалізованих атак в середньому за гру. Це свідчить про кращу підготовленість і вищу активність при виконанні атакуючих

дій гандболістів команд-суперниць під час виступу у чемпіонаті Європи, що обумовлено класом команди і рангом змагань.

У команди збірної України показники кількості проведених атак проти позиційного нападу і ефективність реалізації цих кидків також достовірно гірші за ці ж показники гравців, які виступають у національному чемпіонаті ($p \leq 0,05$). Це імовірно пов'язано із високою активністю гравців на змаганнях такого рангу у нападі, а також здатністю захисників до швидкої перебудови активного нападу до активного позиційного захисту.

Як відомо, сучасний гандбол став більш динамічним, майже усі прийоми гри виконуються на високих швидкостях. Все більше гандболісти застосовують швидкісні переходи із активного захисту до активного нападу, що вимагає високого рівня розвитку провідних фізичних якостей. Так, гравці чемпіонаті України значно більше атак виконували з ходу ($p \leq 0,001$), проте майже на 5 реалізованих кидків менше ніж у чемпіонаті Європи результативно їх завершували ($p \leq 0,01$). Це свідчить, про високі швидкісні можливості гандболістів високого класу у чемпіонаті Європи, та їх здатність до проведення великої кількості атак цього типу. Цілком очевидно, що створення функціональних і техніко-тактичних передумов до виконання більшої кількості атак з ходу і їх реалізації гравцями команд збірної України є одним із реальних шляхів для підвищення ефективності їх змагальної діяльності.

Нами також встановлено достовірні розбіжності в показниках кількості кидків з 6-метрової зони ($p \leq 0,001$), та їх результативної кількості ($p \leq 0,01$) між зазначеними гандболістами на різних змаганнях на користь виступів цих спортсменів у чемпіонаті України. Імовірно це пов'язано із високим рівнем підготовленості команд-суперниць на чемпіонаті Європи. Окрім цього відсутність конкуренції гравцям вище зазначених двох команд у національному чемпіонаті, ускладнює процес підготовки до основних змагань європейського рівня.

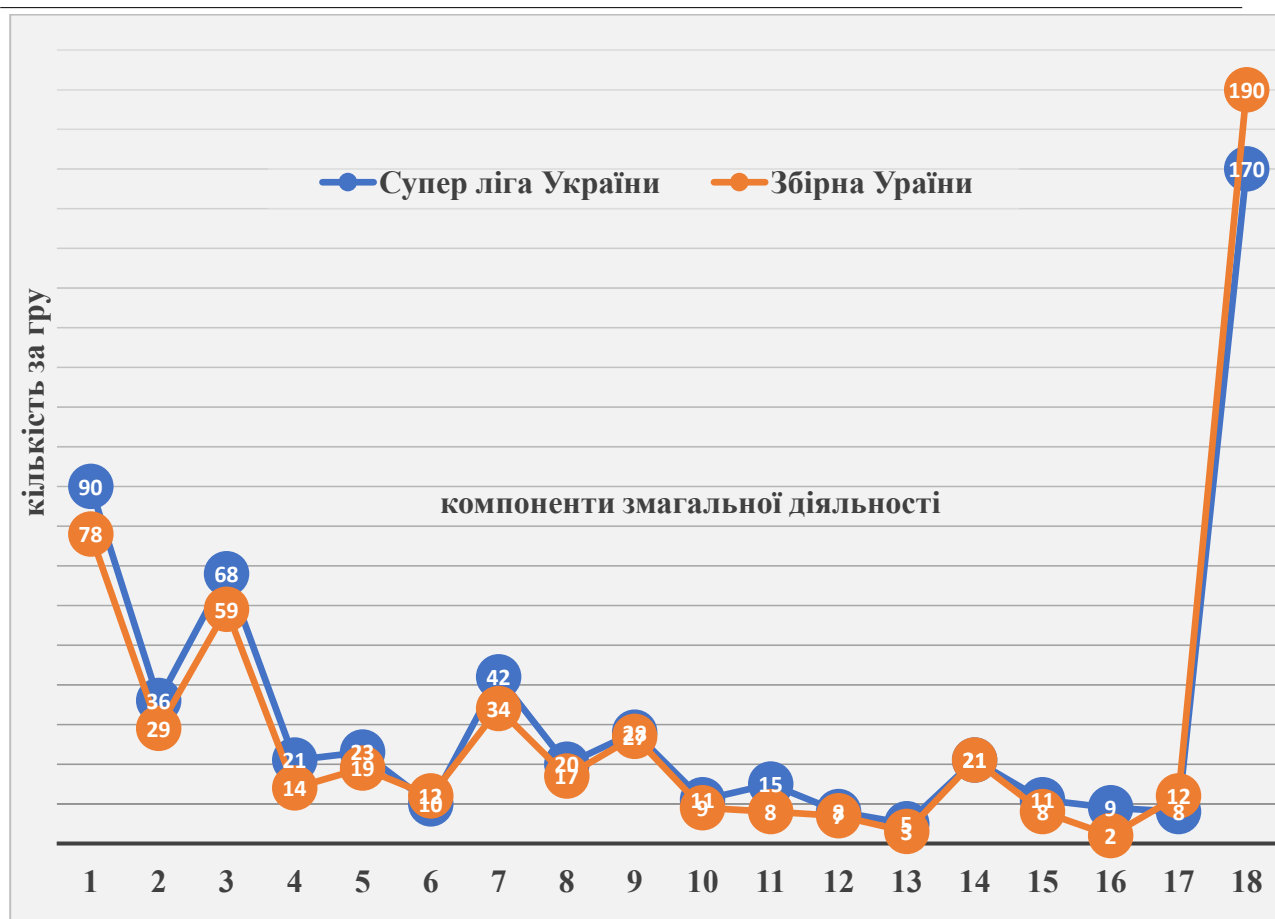

Рис.1. Показники змагальної діяльності кваліфікованих гандболістів

Примітка: 1) загальна кількість атак, 2) результативні атаки; 3) кількість проведених атак проти позиційного захисту; 4) результативні атаки проти позиційного захисту; 5) кількість атак з ходу; 6) результативні атаки з ходу; 7) кількість кидків з 6-метрової зони; 8) результативні кидки з 6-метрової зони; 9) кількість кидків з зони 7-9 м; 10) результативні кидки з зони 7-9 м; 11) кількість підборів м'яча в нападі; 12) кількість 7-метрових штрафних кидків; 13) результативні 7-метрові штрафні кидки; 14) кількість пропущених м'ячів; 15) підбори м'яча у захисті; 16) блокування м'яча; 17) передачі у відрив; 18) загальна кількість одноборств.

За кількістю кидків з 7-9-метрової зони, кількістю реалізованих таких кидків достовірних розбіжностей не виявлено ($p \leq 0,001$). Отже, є підстави стверджувати, що робота над вдосконаленням кількісних і якісних показників кидків по воротах з середньої та великої відстані групи зазначених гандболістів є також одним із резервів підвищення якості гри цих команд.

У чемпіонаті України гандболісти виконали майже у 2,0 рази більше підборів м'яча в нападі ніж у чемпіонаті Європи ($p \leq 0,01$). Що ще раз засвідчує високу активність спортсменів європейського рівня в нападі, та їх здатність до створення швидкоплинних ігрових ситуацій, які у більшості випадків призводять до взяття воріт.

За кількістю виконання 7-метрових штрафних кидків в середньому за гру, та кількістю реалізованих таких кидків

міжкваліфікаційних достовірних розбіжностей не виявлено.

За кількістю пропущених м'ячів у свої ворота в середньому за гру достовірних розбіжностей між вище згаданими рівнями змагань не виявлено. Це на нашу думку свідчить, про високу активність українських спортсменів у захисті на європейському чемпіонаті.

За більшістю показників змагальної діяльності в захисті, так як і в нападі, нами встановлено достовірні розбіжності між зазначеними рівнями змагань. Так, у національному чемпіонаті показники кількості підборів м'яча в захисті в середньому за одну гру достовірно вищі ніж у гравців у європейському турнірі ($p \leq 0,001$). Це очевидно пов'язано із високою активністю гандболістів європейського рівня у нападі, та їх здатністю до менших втрат м'яча під час атаки..

Майже у 5,0 разів менше ($p \leq 0,05$) українські гандболісти у європейському чемпіонаті використовують такий прийом захисту, як блокування м'яча суперника, що вірогідно пов'язане з нижчою, ніж у спортсменів команд-суперниць європейського рівня активністю в 7-9-метровій зоні нападу. За кількістю передач м'яча у відрив гравці на чемпіонаті Європи у 1,5 рази ($p \leq 0,05$) перевищують свої ж показники під час виступу на національному чемпіонаті. На нашу думку, це зайвий раз підтверджує високу активність цих гравців у захисті і їх здатність до проведення швидкісних атак з ходу.

За загальною кількістю одноборств, які виникли в середньому за одну гру на чемпіонаті Європи гандболісти достовірно ($p \leq 0,001$) перевищують свої ж показники на чемпіонаті України.

5. ВИСНОВКИ З ДАНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ І ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШИХ РОЗВІДОК У ДАНОМУ НАПРЯМКУ

Створення функціональних і техніко-тактичних передумов до виконання більшої кількості атак з ходу і їх реалізації гравцями команд збірної України є одним із реальних шляхів для підвищення ефективності їх змагальної діяльності.

Високий рівень підготовленості команд-суперниць на чемпіонаті Європи, відсутність конкуренції гравцям двох українських команд у національному чемпіонаті, ускладнює процес підготовки до основних змагань європейського рівня.

Перспективою подальших наукових пошуків вбачаємо у вивченні індивідуальних профілів техніко-тактичної підготовленості кваліфікованих гандболістів з урахуванням їхніх ігрових амплуа.

Література

1. Базильчук О.В. Індивідуалізація системи фізичної підготовки кваліфікованих гандболістів : *Автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.01.* ; Львів. держ. ін-т фіз. культури. Л., 2004. 23 с.
2. Європейська федерація гандболу: [електронний ресурс] режим доступу:https://ru.wikipedia.org/wiki/Європейська_федерація_гандболу
3. Мельник В. О., Кудріна Н. В.. Показники атакуювальних дій різної тривалості гандбольних команд високої кваліфікації в умовах чисельної нерівності. *Український журнал медицини, біології та спорту*. 2020. №4. С. 456–463.
4. Соловей, О. М., Соловей, Д. О., Овчаренко, С. В., Яковенко, А. В., Матяш, В. В. *Порівняльний аналіз змагальної діяльності гандбольних клубів чоловічої суперліги України сезонів 2018–2023 років. Фізична культура, спорт та здоров'я нації* (16). 2023. с. 106-113.
5. Тищенко В.О. Контроль тренувальної та змагальної діяльності команд високої кваліфікації з гандболу: *монографія. Запоріжжя: Статус*, 2017. 462 с
6. Циганок В.І., Соловей О.М. Диференціація показників результативності техніко-тактичних дій кваліфікованих гандболістів у змагальному процесі. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова. Серія № 15. «Науково-педагогічні проблеми фізичної культури (фізична культура і спорт)»*. 2020. 8 (128): 190-194

References

1. Bazylchuk O.V. Individualization of the system of physical training of qualified handball players: *Author's abstract of the dissertation... candidate of sciences in physical education and sports: 24.00.01.*; Lviv. State Institute of Physical Culture. L., 2004. 23 p.
2. European Handball Federation: [electronic resource] access mode: https://ru.wikipedia.org/wiki/European_Handball_Federation
3. Melnyk V. O., Kudrina N. V. Indicators of attacking actions of different duration of highly qualified handball teams in conditions of numerical inequality. *Ukrainian Journal of Medicine, Biology and Sports*. 2020. No. 4. P. 456-463.
4. Solovey, O. M., Solovey, D. O., Ovcharenko, S. V., Yakovenko, A. V., Matyash, V. V. Comparative analysis of the competitive activity of handball clubs of the men's super league of Ukraine in the seasons 2018–2023. *Physical culture, sports and health of the nation* (16). 2023. 106-113.
5. Tyshchenko V. O. Control of training and competitive activity of high-quality handball teams: monograph. *Zaporizhzhia: Status*, 2017. 462 p.
6. Tsyganok V.I., Solovey O.M. Differentiation of indicators of the effectiveness of technical and tactical actions of qualified handball players in the competitive process. *Scientific Journal of the National Pedagogical University named after M.P. Dragomanov. Series No. 15. "Scientific and pedagogical problems of physical culture (physical culture and sports)"*. 2020. 8 (128): 190-194

Abstract**BAZYLCHUK Vira, BAZYLCHUK Oleg**
Khmelnyskyi National University**DYNAMICS OF COMPETITIVE ACTIVITY INDICATORS OF QUALIFIED HANDBALL PLAYERS**

The article, based on the study of scientific literature, analyzes works on the competitive activity of qualified handball players. It is noted that competitive activity in handball encompasses a set of actions and interactions of players during official games aimed at achieving maximum results and team victory. For a detailed analysis of the indicators of the variable qualification activity of handball players, such aspects as technical and tactical actions, physical fitness, psychological stability, and game discipline should be taken into account.

The following characteristics of competitive activity were identified: the volume of technical and tactical actions, the quality of performance of game actions (percentage of technical defects), the density of performance of technical and tactical actions (ratio of the number of technical and tactical actions to the time of participation in the game), the variability of technical and tactical actions (ratio of the total number of TTD to passes, dribbling, interceptions, shots on goal). The need for a methodology for differentiated development of the physical qualities of qualified handball players, taking into account the individual profiles of their physical fitness and models of competitive activity and physical fitness of handball players of leading teams, is emphasized.

Competitive activity indicators were determined by the total number of attacks; attack effectiveness; number of attacks against positional defense; attack effectiveness against positional defense; number of attacks on the move; attack effectiveness on the move; number of throws from the 6-meter zone; throws effectiveness from the 6-meter zone; number of throws from the 7-9m zone; throws effectiveness from the 7-9m zone; number of rebounds in attack; number of 7-meter free throws; 7-meter free throws made; number of missed goals; rebounds in defense; ball blocks; breakaway passes; total number of singles.

It has been established that creating functional and technical-tactical prerequisites for performing a greater number of attacks on the move and their implementation by players of the Ukrainian national team is one of the real ways to increase the effectiveness of their competitive activities.

The high level of preparedness of the rival teams at the European Championship, the lack of competition for the players of the two Ukrainian teams in the national championship, complicates the process of preparing for major European-level competitions.

Key words: competitive activity, qualified handball players, dynamics of indicators, athletes.

Стаття надійшла до редакції / Received 22.04.2025**Прийнята до друку / Accepted 29.05.2025**